

Цитування:

Сіверс В. А., Бугайова О. І. Праця Мартіна Гайдеггера «Джерело художнього творіння» як методологія розуміння творчості. *Культура і сучасність* : альманах. 2022. № 2. С. 16–23.

Sivers V., Buhaiova O. (2022). Martin Heidegger's Work «The Origin of the Work of Art» as Methodology for Understanding Creativity. *Kultura i suchasnist: almanakh*, 2, 16–23 [in Ukrainian].

Сіверс Валерій Анатолійович,
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри культурології
та міжкультурних комунікацій
Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0002-5291-2381>
siversval@ukr.net

Бугайова Оксана Іванівна,
доцент кафедри культурології
та міжкультурних комунікацій
Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0002-2084-3457>
obugayova@nakkkim.edu.ua

ПРАЦЯ МАРТИНА ГАЙДЕГГЕРА «ДЖЕРЕЛО ХУДОЖНЬОГО ТВОРІННЯ» ЯК МЕТОДОЛОГІЯ РОЗУМІННЯ ТВОРЧОСТІ

Метою статті є понятійно логізувати процесуальність акту творення на основі аналізу праці М. Гайдеггера «Джерело художнього творіння». **Методологія дослідження** насамперед базувалася на методі, який є авторською пропозицією В. Сіверса, – футурологічному, або ціннісно-футурологічному. На відміну від усталених історичного, порівняльного, аксіологічного й феноменологічного методів, він єдино дієвий у контексті такого дослідження, оскільки базується на ідеї координатного підходу до сприйняття реальності та одночасного руху людини в ній, і, як випливає із самої назви, сам по собі є напрямом і критерієм руху в ньому. **Наукова новизна** дослідження полягає в тому, що в ньому на основі праці німецького філософа акт творення поділено на два етапи: бачення істини в колі «ніщо» та умоглядна етапність набуття на основі акту творення його результатом статусу речовості. Запропоновано тлумачення однієї з найдавніших проблем філософії – проблеми «квалія», а також представлено новий підхід до розуміння категорії «екзистенціал». **Висновки.** Ознаки речі, виділені в тексті Гайдеггера, є станом такої фіксації множини означених кроків, який свідчить про утворення умов творчості. На відміну від творіння, умови творчості слід розуміти й розглядати як результат поступового накопичення безпідставного множення творінь, що в процесі своєї взаємодії спричиняють історичний рух у послідовності двох протиставлених у єдності складових – природної та соціальної. Кордоном і єднальною ланкою між ними слугує поняття психічного, а полем відображення, що утворює історичні форми організації людської психічної і матеріальної діяльності, є екзистенціал, або ціннісне переживання.

Ключові слова: творчість, творення, творіння, методологія, категорія «ніщо», Спостерігач, істина, суще, речовість, схоплена дія, квалія, екзистенціал.

Sivers Valeriy, Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Department of Cultural Studies and Intercultural Communications, National Academy of Culture and Arts Management; Buhaiova Oksana, Associate Professor, Department of Cultural Studies and Intercultural Communications, National Academy of Culture and Arts Management

Martin Heidegger's Work «The Origin of the Work of Art» as Methodology for Understanding Creativity

The purpose of the article is to conceptually logicalise the procedurality of the creation act based on the analysis of M. Heidegger's work «The Origin of the Work of Art». **The research methodology** has primarily been based on the futurological or value-futurological method, which is the author's proposal of V. Sievers. It is only effective in the context of our research, unlike established historical, comparative, axiological, and phenomenological methods, since it is based on the idea of a coordinated approach to the perception of reality and the simultaneous movement of a person in it. Moreover, as follows from the very name, it is itself a direction and a criterion of movement in it. **The scientific novelty** of the study is that based on the analysis of M. Heidegger's work «The Origin of the Work of Art», the act of creation is divided into two stages: the vision of truth in the circle of «nothing» and the hypothetical phasing of acquisition based on the act of creation as a result of the status of a thing. An interpretation of one of the oldest problems in philosophy – the problem of «qualia» – is offered, and a new approach to understanding the category «existential» is also presented.

Conclusions. The signs of a thing highlighted in Heidegger's text are a state of such fixation of a set of defined steps, which indicates the formation of creative conditions. In contrast to creation, the conditions of creativity should be understood and considered as the result of the gradual accumulation of groundless multiplication of creations that in the process of their interaction cause a historical movement in the sequence of two opposing components in unity: natural and social. The concept of mental serves as a boundary and a connecting link between them. In addition, existential or valuable experience is a field of reflection that forms historical forms of human mental and material activity organisation.

Key words: art, creation, methodology, category «nothing», Observer, truth, entity, substance, captured action, qualia, existential.

Актуальність теми дослідження. Проблема творчості, закономірностей та витоків її здійснення ніколи не буде втрачати своєї актуальності, оскільки сама творчість, власне як і кожний динамічний процес, є суперечністю; а спроба зрозуміти суперечність як чисте творення сама по собі не тільки постає як захоплива гносеологічна мета, але й вимагає певної дослідницької рішучості навіть у її постановці. Водночас таку рішучість не можна порівняти з приреченістю кроку останньої надії, що виникає в гравця в казино, який поставив на карту останню фішку, чи відвагою воїна, який має або прорвати вороже оточення, або загинути. Ідеться про неквапливий вивірений погляд на умовного суперника, який теж нікуди не поспішає і нічого не дарує. У такій ситуації в дослідника не було б шансів виграти, якби він не мав одного, але незнищеного козира: науковець може свідомо змінювати власні правила гри й починати її заново. У цьому актуальність обраної теми, що може щоразу звучати цікаво й по-новому, а також хоча й тимчасове, але наразі в очах дослідника ймовірно вирішення поставленої проблеми, бо вона підлягає давньому правилу: кожне правильно поставлене запитання містить у собі відповідь. Як окреслити проблему творчості, щоб вона, хоча б позірно, створювала враження правильно поставленої? У такому контексті пропонуємо це зробити так: які мінімальні, згідно з лезом Оккама, припущення потрібно зробити, щоб встановити переконливий для самого суб'єкта зв'язок опису процесів творчості з її результатом? Відповідь, яка власне й претендує на постановку проблеми, у такому запитанні: чи можна процес творення передати в процесі дослідження творчості, зокрема пізнавальної, якщо цей процес дослідження є вторинним щодо самого творення? Адже звернімо увагу, що в праці Гайдеггера, яка є предметом нашого аналізу, ідеться про творення (навіть творіння), а в назві цієї статті – про творчість; тобто про появу нового, а не маніпуляції з уже наявним. Тож сутність проблеми, яку не можна за усталеними правилами розгляду винести в назву і, головне, зробити предметом розгляду,

не усунувши саму суперечність як рушій дискурсу в знекровленому вигляді, звучить так: як описати процес творення засобами мови та застосувати при цьому її можливості в методології розуміння творчості. Адже зрозуміти творення (а насправді творіння) означає фактично повторити його.

Аналіз досліджень і публікацій. Творчість є одною з головних цінностей людини, феноменом її духовно-соціального буття. Антропологічні виміри творчості розглядали Т. Руденко й О. Потішук. Дослідники представили творчість як найвищу сходинку самореалізації людини, окреслили соціально-історичні умови, що сприяють розвитку творчого потенціалу особистості [6]. І. Савицька та Я. Матвієнко встановили взаємозв'язок між поняттями «творчість» і «свобода» людини, проаналізували феномен творчості як можливість самореалізації особистості та спосіб здобуття нею свободи [7, 39]. Б. Новіков представив філософське вчення про творчість як діалектику руху, дорозвинену до діалектики діяльності. Його концепція творчості спирається на такі визначення, як «форма» діяльності, «характер» діяльності та «зміст» діяльності, а філософія постає як філософія творчості [5, 108]. Гайдеггерівську теорію аналізував Г.-Г. Гадамер, який визначив основні принципи феноменолого-екзистенційної позиції філософа. Вона стала предметом вивчення науковців О. Алексієнко, Б. Братка, О. Бурової, О. Воєводіна, С. Кривошеї, О. Лановенка, Л. Левчук, В. Мазепи та ін. Проте в контексті визначення методології розуміння творчості, зокрема понятійної логізації процесу акту творення, працю німецького філософа ще не розглядали.

Мета дослідження – понятійно логізувати процесуальність акту творення на основі аналізу праці М. Гайдеггера «Джерело художнього творіння».

Виклад основного матеріалу. Сама по собі проблема творчості не осяжна, тому стан розробки проблеми в загальній постановці неможливо висвітлити наведенням певної кількості фрагментарних згадувань про зміст використаних понять, як не можна вирішити

проблему обчислення квадратури кола збільшенням кількості сторін багатокутника, який вписаний у це коло. Водночас для входу в неї змалюємо декількома словами напрями розвитку подальшого авторського дискурсу. Наразі їх варто назвати позначками, які за відповідних зусиль можна вивести на рівень понять чи то навіть категорій, якщо не надавати цим словам занадто фундаментального значення, а розглядати як елементи ціннісно-футурологічного методу в його застосуванні.

Спочатку – категорія «ніщо». Перше, що спадає на думку, це «Буття і ніщо. Досвід феноменологічної онтології» Ж. П. Сартра (*L'Être et le néant: Essai d'ontologie phénoménologique*, 1943). У роботі ж Гайдеггера, що є темою статті, «ніщо» розглянуто як продуктивну творчу силу, хоча таке спрощення викривлює весь філософський пафос Гайдеггера. Водночас він потрібен, щоб не бути ототожненим з послідовним розвитком думки Сартра, за однією з інтерпретацій якої «ніщо привносить у світ лише людина, її свідомість, а тому є власне людське Ніщо» [3, 29].

Далі – Спостерігач. Оскільки ціннісно-футурологічний метод, який ми пропонуємо, базується на ідеї координатного підходу до сприйняття реальності та одночасного руху людини в ній, і, як впливає із самої назви, є сам по собі є напрямом і критерієм руху в ньому, то посилення на попередні тлумачення фігури Спостерігача можуть тільки дезорієнтувати свідомість, а вони, як чітка артикуляція Спостерігача в постаті Іншого, тягнуться від Г. Гегеля до С. Жижека та з великою кількістю інтелектуальних метастазів пронизують концепти інших мислителів ХХ–ХХІ століть. І хоча їх досить багато, вони, як данина традиції, потрібні, бо так залишають надію на хоч якусь ілюзію спадковості думки, тяглості пізнавальної традиції, що є достатнім аргументом на користь її збереження. Щодо самої фігури Спостерігача варто згадати концепцію лауреата Нобелівської премії американського фізика Юджина Вігнера (Eugene Wigner), який ще 1961 року запропонував мисленнєвий експеримент, за умовами якого фотон, що існує у двох станах одночасно (суперпозиція), з погляду самого Вігнера, буде знаходитись в іншій реальності з погляду умовного друга Вігнера, який у сусідній кімнаті отримує результати замірів іншого стану того самого фотона, що свідчить про існування іншої реальності. Фактично це транспозиція славнозвісного експерименту

початку минулого століття з екраном і випромінюванням електронів, які чинили як хвиля чи як корпускулярний потік залежно від наявності Спостерігача. Але є важлива відмінність: експеримент початку століття не подвоював реальність, а проблематизував її природу, натомість описаний експеримент «Друг Вігнера», підтверджений у сучасних дослідженнях вчених Единбурзького університету Харіота-Уатта під керівництвом М. Проіетті (2018), дав змогу стверджувати про альтернативні реальності, підставою для існування яких є повідомлення Спостерігача [2]. У такий спосіб природничо-наукове обґрунтування отримує один з головних посилів статті щодо обов'язкової участі Спостерігача в процесі творення реальності, яка, маючи множинну природу, одночасно поширює наслідки цього стану множинності в царину людської суб'єктивності, отримуючи ціннісно-сміслову підживлення власного існування, або, навпаки, силу його заперечення, як це впливає з умов експерименту, коли альтернативна реальність не відбувається. Таке може бути в разі відсутності повідомлення про цю реальність самому Спостерігачеві, який так перетворюється і на її творця.

Нарешті, третє – квалія. Проблема квалія, попри її, здається, недавню появу, водночас приховано має тривалу традицію спроб її вирішити, тому постає як одна з найгостріших для філософії. Можна сказати й так, що, оскільки сама філософія є способом інтелектуальної проблематизації буття, то проблема квалія постає тільки її транспозицією. Сама вона максимально стисло може бути сформульована так: чи можна розглядати властивості відокремлено від наших відчуттів або від їх впливу на поведінку, або фізичних умов, що їх могли б викликати? Іншими словами, як уявити чуттєві якості самі по собі без втручання Спостерігача? Відповідно таке запитання розпорошується на низку «відблисків у призмі розуму», пов'язану з різними варіантами її бачення в змінах концептуальної постановки та представлену низкою імен: Т. Нагель, Д. Чалмерс, Д. Денет, Дж. Левін. Зокрема, наближеним до проблеми квалія можна вважати твердження, що усвідомлення взагалі є усвідомленням стану схожості [9]. Австралійський філософ Д. Чалмерс вводить уявлення про філософську зомбі – істоту, яка не має внутрішнього світу та квалія – переживань [8]. Поданий начерк стану розробки проблеми відрізняється від традиційного передусім тим, що відповідно до

чи не ключового положення ціннісно-футурологічного методу не поводить з нею як з візитером, який ніяк не збагне, що його питання не випадково не вирішують у жодному кабінеті, куди його спрямовують кожного разу з новою надією, і керується не попередньо прокладеним шляхом, що достеменно відомо не привів нікуди, інакше творіння, що означувало вже б про себе, заявило без зайвих преамбул, а шляхом, що торується наживо.

Виклад основного матеріалу. Праця М. Гайдеггера «Джерело художнього творіння» має принципове значення для встановлення основних напрямів дослідження проблеми творчості. Звернувши увагу на назву роботи німецького філософа, можемо помітити, що аберація стереотипного сприйняття пропонує прочитати її в останньому слові як творчість, тобто джерело художньої творчості. І тільки після занурення в текст стає зрозумілим, що йдеться про фундаментальну онтокультурну проблему, яку філософ огорнув модусом художнього. Хоча таке спрямування уваги на модус художнього є цілком виправданим, адже саме завдяки аналізу зображення селянських черевиків Ван Гога мислитель зумів спрямувати наш духовний погляд у царину сутності творіння як такого.

Водночас понятійно-сміслові сприйняття роботи не нагадує нічого з тих барвистих поетичних мазків, якими досягають ефекту занурення в полотно, яке створив філософ. Праця, з осмислення тексту Гайдеггера, швидше нагадує саму пекельну селянську працю. І, якщо у випадку селянки черевиків, зображені на полотні, дійсно служать їй, їх використовують, на важливості чого у філософському аспекті аналізу речі наголошує Гайдеггер, то зрозуміти, як мають бути використані філософські тексти й особливо цей з погляду такого застосування не здається можливим. Адже його практичність як виробу не стає в один ряд разом з черевиками й іншими речами, які аналізують як матеріал праці.

Чому ж це важливо? Бо вказує, як здається, на особливий характер продукту, виробу, що являє собою філософський текст і ця праця зокрема. Вона, якщо спробувати висловити враження, що не претендує на категоріальний статус і навіть не може скористатись універсальними крилами метафори, пропонує сконцентрувати всі умоглядні сили розуму й душі, щоб за скупими вказівками щодо форми та конфігурації елементів окресленого філософом простору побачити внутрішнім поглядом ніщо, небуття, з

якого виникає творіння, за баченням не тільки самого феноменолога минулого століття, але й згідно з традицією значно давнішого часу – від Античності й Середньовіччя аж до сьогодення.

Творіння – це виникнення буття з небуття. Гайдеггер бачить його онтологічну царину як пустоту, що не охоплена множиною сенсів наявного в уявленні у вигляді перспективи тіні, яку з'їдає схід Сонця чи білої плями криги, яка тане на очах.

Ніщо, з якого виникає творіння, саме оточує все наявне, і тільки завдяки якомусь неймовірному, навіть не інтелектуальному, а, швидше, душевно-вольовому зусиллю при читанні цього тексту можна на мить уявити, про що йдеться. Йдеться про алетею – істину, що промайнула в просвіті буття. Чи тоді відбувається творення, чи воно вже є на момент її, алетей явленості, це важливо, але залишиться поза рядками цього тексту. Адже занадто високе наближення зрештою так змінює картинку сприйняття, що робить її геть іншою.

Наприклад, у радикальному твердженні істина – це неістина. Підтвердимо цю думку словами самого філософа в його роботі: «Великою кількістю того, що існує серед суцього, не може володіти людина. І лише невелику частину з нього вона пізнає. Усе відоме залишається відомим приблизно, і будь-яке володіння – володіння нестійке... І суще ніколи не буває... нашим уявленням... Посеред суцього буттєвितь відкрите місце. Це просвіт. Якщо мислити його відповідно до суцього, то він буттєвіший за все суще. Тому це не зяюча середина, оточена сущим, а, навпаки, просвітляюча середина, що оточує все суще, кружляючи навкруги суцього як ніщо, якого ми майже не відаємо» [1].

Наступний елемент, який логічно під'єднаний і самостійно побутує в означеному просторі алетей, – акцент істини. Попередньо йшлося про ніщо, яке оточує існування. У подальшому йтиметься про істину, що тільки промайнула в цьому просвіті, як блискавка. Це теж відоме порівняння Гайдеггера з іншого тексту: «Істинна сутність будь-чого визначається істинним буттям такого собі суцього, його істиною. Але зараз ми прагнемо знайти не істину сутності, а сутність істини... Під істиною маємо на увазі сутність істинного. Ми мислимо істину, пригадуючи грецьке слово *αληθεια*, що означає неприхованість суцього. Але чи визначає це неприхованість сутності істини? Чи не відаємо ми просту зміну слововживання «неприхованість» замість «істина» – за позначення самої сутності справи?» Далі філософ уводить категорію, яку

можна симультанно переназвати в спробі пояснення категорією *схопленої дії* [термін – В.С.] – категорією «здійснення».

«Неприхованість суцього ніколи не буває якимось тільки наявним станом: неприхованість суцього є здійсненням. Неприхованість (істина) не є ні властивістю будь-якого суцього, ні властивістю суджень. У найближчому до нас огляді суцього ми бачимо свій рідний дім. Суцце тут звичне та повсякденне, надійне й «бувале». І все ж крізь просвіт прозирає постійне за-творення в подвійному своєму вигляді недопущення і вдавання. Усе «бувале» у своїй глибині небувале – величезне, страшне. *Сутністю істини, тобто неприхованості, править відштовхувальна неприступність.* Така відштовхувальна неприступність не є якимось недоліком чи її вразливістю. Так було б, якби була істина суцільною неприхованістю, що залишилася від всього закритого. Якби істина могла стати такою, вона не була б сама собою. Сутності істини, тобто неприхованості, належить відштовхувальна неприступність двоякої скритності. Істина у своїй сутності є неістиною. Отже, можна стверджувати, що неприхованості як просвітленню належить неприступність відштовхувальної скритності. Однак судження «Сутність істини є неістиною» аж ніяк не означає, що істина по суті своїй є брехнею. Так само тепер уже це судження не означає того, що істина ніколи не буває сама собою, а в згоді з уявленнями діалектики завжди є і своєю протилежністю. Істина існує як вона сама, швидкість закривання неприступності відмови визначає постійне виникнення будь-якої просвітленості, а закрита неприступність удавання відміряє всякій просвітленості неослабну гостроту омани. Неприступністю названо тут те протинаправлене, що укладено в сутності істини між просвітом і приховуванням. Це протиспрямоване є протистоянням у початковій суперечці. Сутність істини є в собі самій первісною суперечкою, суперечкою за відкрити середину, куди вступає і звідки, встановлюючись у собі самому, виступає все суцце. Ця відкритість вершиться серед суцього. Їй властива життєва риса, яку ми вже назвали. Відкритості належать світ і земля. Але світ – це не просто відкрита відповідність просвітленню, а земля – не просто закрита замкнутість, відповідність приховуванню. Світ – це, навпаки, просвітлення шляхів суттєвих правил, яким підпорядковане рішення. А всяке рішення ґрунтується на чомусь неосвоєному,

прихованому, що вводить в оману, інакше воно не було б рішенням. А земля – це не просто закритість, а те, що розкривається, будучи самозамкненим. Світ і земля, за своєю сутністю, суперечливі й оскаржувані. І тільки так вступають вони в суперечку просвітлення та скритості [4].

Акцент цієї думки німецького філософа може бути сформульований як бачення самовідтворюваного процесу діалектичного ствердження і водночас заперечення будь-якого варіанта встановлення стабільності або рівноваги (як прагнення зовнішнього Спостерігача або Іншого, бо сам Спостерігач є завжди актуальним або черговим читачем цього тексту), яка не є можливою онтологічно, бо сама по собі становить умоглядно позначений таким способом двигун існування реальності. Тобто, якщо її позначити класичною тотожністю $A=A$ і спробувати зобразити творчий акт як шукану дельта існування $A=A$, що одночасно дорівнює $A+a$, то вона постане ходульно-пласким, схематичним зображенням таємниці творення тільки в тому сенсі, що відбувається в онтогносеологічній шпарині минулого й тільки тому може бути в такий спосіб схоплена. Але в такому вигляді це не схоплена дія, а, швидше, здійснення в минулому часі, коли насправді у фокусі розгляду постає її проміжний і вже за визначенням застарілий результат, відштовхуватись від якого для будь-якої дослідницької мети означало б додавати множину пустотних смислів і народжувати феноменологічну масу ілюзорної, позірної реальності людського матеріального існування.

Отже, головне – з'ясувати, тобто умоглядно схопити спосіб передачі тієї самої схопленої дії в Гайдеггера, коли декілька послідовних відкидань сутнісного прояву істини в ніщо, яке насправді створює подобу (ейдолон) способу існування істини, і припустити на цій основі власне акт творення і його стабілізацію у факті певного існування, його форми. Але дотепер і назавжди в цій моментності творення, наближеності нашого умоглядного бачення до його уявного витoku творення постає як завжди неоформлене. Іншими словами, істина в момент свого творення позбавлена форми. Однак якщо творення відбувається за участі людини, про що власне йдеться, або що є припущенням, на основі екзистенціалів віри і надії, то людина у творчому полі завжди є носієм, «ретортою» цього творення. Інша річ, що свідоме подальше сприйняття його результатів є вже

послідовністю творчості, здійснення та виробництва (креації).

Наступні три акценти тексту стосуються вже саме переходу в існування, матеріальність. Його представлено в таких цитатах Гайдеггера з означеної праці: «Оскільки творіння створюється, а створення потребує матеріалу, у якому та з якого створюється творіння, усередину творіння входить і речовість. Це безсумнівно. Але все ж залишається запитання: яким чином створеність належить творінню?» [4]. Головне тут у твердженні, що всередину творіння входить речовість. Можемо вважати, що такий перехід зафіксовано цією вказівкою. Те, що довільно знехтувано запитанням Гайдеггера, яким чином створеність належить творінню, видається допоки неможливим для відповіді. Здається, що філософ міг би сам зауважити, що йдеться не про одночасність запитання і відповіді, а про фіксацію напрямів, у яких має відбуватись подальший дискурс. Адже якщо давати одночасні відповіді на всі питання, що в ньому виникають, то це зробить неможливим сам виклад як послідовність думок. Отже, можемо задовольнитись таким: створеність належить творінню темпорально, тобто процесуально та зрештою історично. Є припущення, що саме так на це запитання ми й маємо відповісти в дискурсі філософії творчості. Але тепер важливо дослідити наслідки дії цієї темпоральності.

У цьому контексті важливим є зауваження з початкової частини тексту. Як розуміє Гайдеггер річ? Можна припустити, як базові характеристики належності створеного творінню. Адже нікому іншому річ первинно й не належить. Та й історично ця залежність не змінюється. В усякому разі це не доведено. Їх мислитель окреслює так: «Згідно з трьома наведеними способами визначення речовості, річ сприймається як носій ознак, як єдність певної множини відчуттів, як сформована речовина» [4].

Зауважимо, що для розуміння цієї єдності не суперечливим буде уявлення про неї як про кваліа в нашій ціннісній інтерпретації. Ця інтерпретація заснована на твердженні ключового значення для появи кваліа, тобто певної якості, про яку власне й говорить Гайдеггер, коли розкладає речовість на означені вище елементи, взаємодію спостерігачів, тобто фактично двох суб'єктів, двох свідомостей, чинником взаємодії яких є больове переживання. У нашому тлумаченні сутність кваліа – це атомарна форма спостереження за переживанням, що відокремлене від носія вимогою використання мовою вказівки на того,

хто говорить або спостерігає чи то відчуває обговорюване відчуття, тобто Спостерігача.

Якщо відкинути як історичні нашарування прояви якісного впливу реальності на людину у вигляді різноманіття форм втілення їх у дійсності, то найбільш вагомим і безпосереднім маркером взаємодії людини з реальністю є біль. Вилучення або ізоляція рецептора сприйняття болю (або червоного кольору, запаху тощо, але не зору) [1] як відповідної ділянки мозку не тільки не доводить твердження про суб'єктивний характер джерела кваліа, але означає, що якості (кваліа) не є надбанням реальності або людини як такої.

Кваліа існують у реальності тільки тоді, коли є наявними два спостерігачі: по-перше, наявність саме тієї людини, яка сприймає та відчуває, та, по-друге, спостерігача, який фіксує реакцію першого як предмета цього спостереження. У першому випадку це спостереження може збігатися зі сприйняттям, тоді кваліа існує як її феноменологічна обгортка, традиційний вигляд кваліа, що свідомість ідентифікує як образ та характеристику речі, ідею болю в образно-просторовому розташуванні свідомості людини. Якщо ж такої відповідності немає, то роль спостерігача 2 ключова. Адже він, за умовами спостереження, є елементом реальності, а не спостерігач 1. Це означає, що він або підтверджує, або спростовує попередні результати спостереження про таке кваліа власним свідченням. Але для цього в нього зазвичай є тільки рекурсивний феноменологічний досвід, подібний до досвіду спостерігача 1. Так кваліа стає засвідченим як об'єктивна характеристика реальності, але не стає такою насправді.

Весь той час, поки історично здійснювалась істина про суще, означені тлумачення ще не поєднували одне з одним. Але темпорально разом з таким їх з'єднанням посилювалось закладене в них розуміння, що вони є рівнозначно значущими відносно речі, виробу й творіння. Іншими словами, коли Гайдеггер встановлює єдність форми (сформована речовина), смислу (усвідомлена сукупність ознак) і базового переживання (певної множини відчуттів), то цим він фактично стверджує екзистенціал як перший історичний факт-подію, що супроводжує створену річ онтологічно й тим відкриває шлях до появи антропного принципу – появи Спостерігача Гайдеггера, який проник у таємницю творення.

Так з форми, смислу та переживання

зростає спосіб мислення, згідно з яким ми думаємо не про речі, виробу та творіння окремо, а про все суще взагалі. Цей спосіб мислення, такий, що вже давно став звичним, передусє будь-якому безпосередньому осягненню сущого. Попереднє схоплення перебуває осмислення буття будь-якого сущого. І виходить, що панівне поняття про річ закриває нам шлях до речовості речі, до практичності, «дільності» виробу і тим більше до творчої сутності творення. Нам потрібно уникати тільки одного – поспіхом перетворювати річ і творіння в різновиди виробу.

Отже, маємо такі акценти: ніщо, просвіт істини, здійснення, схоплена дія – три елементи структури створеного та сприйняття речі, яка в будь-якому прочитанні першого сприйняття є ілюзорною. Або, скажімо по-іншому, іншою ніж вона є. Зауважимо, що очікувана кінцівка фрази «... іншою ніж вона є насправді» не можлива. Бо тепер ми можемо підозрювати, що насправді нічого не знаємо не тільки про річ, але й про належність створеного творінню. Але є ще один елемент, не названий у переліку вище, бо він не міг бути переліченим у цьому ряду. Але тепер ми про нього знаємо. Ми знаємо, що перший крок створеної речі в темпоральне існування містить у собі екзистенціал. Про нього нам повідомляє Спостерігач. У нашому випадку це був Гайдеггер, а його віддаленою опорою – читач. Уточнимо його смисл: фактично в зовнішньому вираженні, тобто для зовнішнього Спостерігача в мові відкриваються і створюються ті цінності, що змушують людину діяти; і вона ж утримує в стані проміжному – між вибухом нестримної дії і законсервованої потенції – ту позитивну результативність, що відбивається як у самому практичному результаті, так і в сукупності емоцій і почуттів, що супроводжують досягнення результату – творення.

Наведені елементи руху судження відповідно до структури усвідомлюваного створення, які вибудовані в такій системі, дають змогу нам говорити тільки про логіку цього викладу. Зауважимо, до речі, що ця логіка, попри намагання слідувати логіці Гайдеггера, від неї відрізняється. Але це тепер не є проблемою. Бо істина ніколи не подає сама себе в повноті, а може тільки промайнути. А значить, ми дійсно сприймаємо тільки її запізнілий частковий і неповний відблиск.

Прийнятним дискурсивним прийомом фіналізації цього тексту вважаємо твердження, що невизначеність щодо істини у зв'язку з проблемою творіння визначає довільність

підстав для будь-якого подальшого кроку в процесі побудови будь-яких міркувань. Іншими словами, є повна свобода творення та наступного кроку від початкового «ніщо», але водночас також повна визначеність у результаті здійснення такого кроку. При цьому в наступному кроці ми маємо такі самі умови, як і в попередньому. Насправді йдеться про логіку створення безлічі моделей творіння, які мають «мінімальні» залежно від масштабу виміру відмінності одне від одного.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому на основі аналізу праці М. Гайдеггера «Джерело художнього творіння» акт творення поділено на два етапи: бачення істини в колі «ніщо» та умоглядна етапність набуття на основі акту творення його результатом статусу речовості. Запропоновано тлумачення однієї з найдавніших проблем філософії – проблеми «кваліа», а також представлено новий підхід до розуміння категорії «екзистенціал».

Висновки. На основі зазначеного вище підсумуємо: ознаки речі, які були виділені вище в розгляді тексту Гайдеггера, є станом такої фіксації множини означених кроків, який свідчить про утворення умов творчості. На відміну від творіння, умови творчості слід розуміти й розглядати як результат поступового накопичення безпідставного множення творінь, що в процесі своєї взаємодії спричиняють історичний рух у послідовності двох протиставлених у єдності складових – природної та соціальної. Кордоном і єднальною ланкою між ними слугує поняття психічного, а полем відображення, що утворює історичні форми організації людської психічної і матеріальної діяльності, є екзистенціал, або ціннісне переживання.

Література

1. Вчені розробили мозковий імплант, що усуває біль. *Кореспондент*. 01.07.2021. URL: <https://ua.korrespondent.net/tech/science/4373058-vcheni-rozrobily-mozkovyi-implant-scho-znimaie-bil> (дата звернення: 25.09.2022).

2. Доведено відсутність об'єктивної реальності. *Кореспондент*. 20.11.2019. URL: <https://ua.korrespondent.net/tech/science/4162686-dovedeno-vidsutnist-objektivnoi-realnosti> (дата звернення: 25.09.2022).

3. Куцепал С. В. Феноменологічна онтологія Ж.-П. Сартра: діалектика буття та ніщо. *Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія*. 2004. Вип. 68. С. 28–32.

4. Мартін Хайдеггер. Джерело художнього твору. *Autorip*. 07.03.2022. URL: <https://autorip.ru/uk/martin-haidegger-istok-hudozhestvennogo-tvoreniya-vvedenie-k/> (дата звернення: 25.09.2022).

5. Новіков Б. В. Філософія як теорія і методологія творчості. *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2011. Вип. 2. С. 108–113.

6. Руденко Т. П., Потішчук О. О. Антропологічні виміри творчості як феномену духовно-соціального буття. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/41981/3/Antropologichni.pdf> (дата звернення: 25.10.2022).

7. Савицька І. М., Матвієнко Я. О. Творчість як можливість самореалізації особистості та спосіб здобуття свободи. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Гуманітарні студії*. 2016. Вип. 246. С. 39–46.

8. Chalmers D. J. Facing up to the problem of consciousness. *Journal of Consciousness Studies*. 1995. URL: <https://consc.net/papers/facing.pdf> (дата звернення: 25.10.2022).

9. Nagel T. What is it like to be a bat? *Philosophical Review*. 1974. URL: https://warwick.ac.uk/fac/cross_fac/iatl/study/ugmodules/humananimalstudies/lectures/32/nagel_bat.pdf (дата звернення: 25.09.2022).

References

1. Scientists have developed a brain implant that eliminates pain. (2021). *Korrespondent*. Retrieved from: <https://ua.korrespondent.net/tech/science/4373058-vcheni-rozroblyly-mozkovyi-implant-scho-znimaie-bil> [in Ukrainian].

2. The absence of objective reality has been proven. (2019). *Korrespondent*. Retrieved from: <https://ua.korrespondent.net/tech/science/4162686-dovedeno-vidsutnist-objektyvnoi-realnosti> [in Ukrainian].

3. Kutsepal, S. V. (2004). Phenomenological ontology of Zh.-P. Sartre: the dialectic of being and

nothingness. *Visnyk KNU imeni Tarasa Shevchenka. Filosofiiia. Politolohiia*, 68, 28–32 [in Ukrainian].

4. Martin Heidegger. (2022). *The Origin of the Work of Art*. *Autorip*. Retrieved from: <https://autorip.ru/uk/martin-haidegger-istok-hudozhestvennogo-tvoreniya-vvedenie-k/> [in Ukrainian].

5. Novikov, B. V. (2011). Philosophy as a theory and methodology of creativity. *Visnyk NTUU «KPI»*. *Filosofiiia. Psykhologhiia. Pedagoghiika*, 2, 108–113 [in Ukrainian].

6. Rudenko, T. P., Potishchuk O. O. Anthropological dimensions of creativity as a phenomenon of spiritual and social existence. Retrieved from: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/41981/3/Antropologichni.pdf> [in Ukrainian].

7. Savytska, I. M., Matvienko Ya. O. (2016). Creativity as an opportunity for personal self-realization and a way to gain freedom. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Humanitarni studii*, 246, 39–46 [in Ukrainian].

8. Chalmers, D. J. (1995). Facing up to the problem of consciousness. *Journal of Consciousness Studies*. Retrieved from: <https://consc.net/papers/facing.pdf> [in English].

Nagel, T. (1974). What is it like to be a bat? *Philosophical Review*. Retrieved from: https://warwick.ac.uk/fac/cross_fac/iatl/study/ugmodules/humananimalstudies/lectures/32/nagel_bat.pdf [in English].

*Стаття надійшла до редакції 10.10.2022
Отримано після доопрацювання 14.11.2022
Прийнято до друку 22.11.2022*